

การถวายเครื่องราชสักการะ

“การวางพานพุ่ม”

ความหมายของพานพุ่ม

พานพุ่ม เป็นการนำคำนาม ๒ คำ มาประสมกันตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

พาน หมายถึง ภาชนะพิเศษชนิดหนึ่ง สำหรับจัดสิ่งของมีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น แล้วนำไปเป็นเครื่องสักการบูชา พระรัตนตรัย พระมหากษัตริย์ ครู อาจารย์ หรือผู้ที่เคารพนับถือในโอกาสต่าง ๆ

พุ่ม หมายถึง ลักษณะกิ่งก้านและใบของต้นไม้ที่รวมกัน หรือดอกไม้ที่นำมาจัดเป็นทรงพุ่มมีลักษณะอย่างพนมมือ เช่น พุ่มดอกไม้ พุ่มทอง พุ่มเงิน หรือช่อดอกไม้ไปอย่างหนึ่ง หรือการนำดอกไม้มาเสียบกับซี่ไม้เป็นชั้น ๆ มีลักษณะกลางพองเป็นรูปพุ่ม

พานพุ่ม หมายถึง พานที่มีดอกไม้หรือวัสดุซึ่งช่างได้ประดิษฐ์เป็นทรงพุ่มแล้วนำมาวางไว้บนพาน อันถือเป็นเครื่องสักการะหรือบูชาชั้นสูงของไทย ที่ช่างประดิษฐ์ไทยได้นำดอกไม้หรือวัสดุต่าง ๆ มาคิดประดิษฐ์ประดอยจัดทำขึ้น และจัดแต่งเป็นทรงพุ่ม แล้วนำมาวางไว้บนพานเพื่อนำไปเป็นเครื่องบูชาหรือสักการะสิ่งที่เคารพนับถือ เช่น พระรัตนตรัย พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และบรรพบุรุษที่เคารพนับถือ อันเป็นการแสดงออกถึงความเคารพและความจงรักภักดีในโอกาสต่าง ๆ

ประเภทของพานพุ่ม

๑. พานพุ่มเทียน คือ การนำเทียนไขมาหลอมแล้วเทลงในแบบที่เป็นทรงพุ่ม เมื่อได้รูปร่างเทียนที่เป็นทรงพุ่มแล้ว จะนำมาวางไว้บนพาน เรียกว่า พุ่มเทียน ซึ่งถือเป็นโบราณราชประเพณีที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้สืบสานมาโดยลำดับในพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพุ่มเทียน เนื่องในวันอาสาฬหบูชา และเทศกาลเข้าพรรษา ของทุกปี

๒. พานพุ่มดอกไม้สด หรือพานพุ่มดอกไม้ คือ ช่างประดิษฐ์ดอกไม้ไทยได้นำดอกไม้สด ได้แก่ ดอกบัว ดอกกุหลาบ ดอกจำปี ดอกบานไม่รู้โรย หรือดอกไม้อื่น ๆ มาจัดแต่งเป็นทรงพุ่ม มีลักษณะคล้ายพนมมือ นำมาตั้งไว้บนพาน แล้วนำไปตั้งบูชาพระรัตนตรัย หรือนำไปวางเป็นเครื่องสักการะ แล้วแต่กรณี

๓. พานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน คือ การนำผ้าตาตอง ตาดเงิน เป็นต้น มาประดิษฐ์แล้วนำมาจัดแต่งประกอบกับวัสดุหรือโฟมเป็นทรงพุ่ม นำมาตั้งไว้บนพาน แล้วนำไปตั้งบูชาพระรัตนตรัย หรือนำไปวางเป็นเครื่องสักการะแล้วแต่กรณี

การวางพานพุ่ม

การตั้งหรือการวางพานพุ่ม มีวัตถุประสงค์ของการตั้งหรือการวาง ๒ ประการ คือ

๑. การตั้งหรือการวางพานพุ่มเป็นเครื่องบูชา

๑.๑ การตั้งหรือการวางพานพุ่มดอกไม้สด หรือดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นเครื่องบูชา ให้ประดิษฐานพระพุทธรูป พระบรมฉายาลักษณ์ หรือพระฉายาลักษณ์ ที่โตะหมู่ตัวบน (ตัวสูงสุด) แล้ววางพานพุ่มที่โตะหมู่ตัวรองด้านข้างและด้านหน้าให้ครบจำนวนโตะหมู่ที่ใช้จัดเป็นที่บูชา

๑.๒ การตั้งหรือการวางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน เป็นเครื่องบูชา ให้จัดตั้งหรือวางพานพุ่มทองไว้ที่โตะหมู่ตัวรองทางด้านขวาของพระพุทธรูป พระบรมฉายาลักษณ์ หรือพระฉายาลักษณ์ และวางพานพุ่มเงินทางด้านซ้าย

ของพระพุทธรูป พระบรมฉายาลักษณ์ หรือพระฉายาลักษณ์ โต๊ะหมู่ตัวรองด้านหน้าให้วางพานพุ่มไว้อีก ๑ พุ่ม (ตามความเหมาะสม) ส่วนโต๊ะหมู่ตัวล่าง (ตัวที่ต่ำสุด) ให้วางกระถางรูป และเชิงเทียน หรือพานกรวยดอกไม้รูปเทียนแพ หรือเครื่องทองน้อย แล้วแต่กรณี

อนึ่ง สำหรับกรณีที่พานพุ่มที่มีผู้ ในการวางเป็นเครื่องบูชาให้หันด้านที่เป็นพุ่มออกมาทางด้านนอก (โดยให้พุ่มอยู่ทางด้านผู้วางหรือผู้ตั้ง)

๒. การตั้งหรือการวางพานพุ่มเป็นเครื่องสักการะ

๒.๑ การวางพานพุ่มดอกไม้สด เป็นเครื่องสักการะ ส่วนมากจะวางเพียง ๑ พาน หรือ ๑ คู่ ตามความเหมาะสม ดังนั้น จะมีการตั้งพานพุ่มบูชาไว้ที่โต๊ะหมู่ตัวรองตัวอื่น ๆ ก่อน เพื่อเป็นการประดับให้มีความเรียบร้อย และสวยงามแล้ว เว้นโต๊ะหมู่ตัวรองที่ตั้งอยู่ด้านหน้าไว้ ๑ คู่ (กรณีวางพานพุ่มเป็นคู่ แต่ถ้าหากวางพานพุ่มเพียงพานเดียวก็จะเว้นโต๊ะหมู่ตัวรองด้านหน้าว่างไว้) เพื่อเป็นการจัดเตรียมไว้ให้ประธานวางพานพุ่ม ในกรณีที่วางเป็นคู่ ให้ประธานวางพานพุ่มทางด้านขวามือของประธานก่อน แล้วจึงวางพานพุ่มทางด้านซ้ายมือประธาน ส่วนโต๊ะหมู่ตัวล่างหรือตัวต่ำสุดให้ตั้งกระถางรูป เชิงเทียน หรือพานกรวยดอกไม้รูปเทียนแพ หรือเครื่องทองน้อย แล้วแต่กรณี

ในกรณีวางพานพุ่มคู่ และให้วางพานพุ่มด้านขวามือของผู้วางก่อน แล้วจึงวางพานพุ่มทางด้านซ้ายมือ เนื่องจากวัฒนธรรมประเพณีของสังคมที่ปฏิบัติสืบสานกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ได้ให้ความสำคัญของการเวียนขวา เช่น เมื่อจะเข้าเฝ้าพระพุทธรูปก็ให้กระทำทักษิณาวรรตก่อน ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพก่อนเข้าเฝ้าพระพุทธรูป แม้ในปัจจุบันก็ได้ให้ความสำคัญทางขวามือเป็นหลัก ดังนั้น ในปัจจุบันเมื่อมีกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่า วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา ก็จะมีการเวียนเทียนรอบอุโบสถเพื่อเป็นการรำลึกถึงพระพุทธรูป อันเป็นการแสดงความเคารพอย่างสูงสุดของศาสนิกชน

๒.๒ การวางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน ให้วางพานพุ่มทองไว้ทางด้านขวามือของผู้วางก่อน แล้วจึงวางพานพุ่มเงินทางด้านซ้ายของผู้วางเป็นลำดับต่อมา สำหรับพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน ที่ใช้วางเป็นเครื่องสักการะ หรือเป็นเครื่องบูชา นั้น ไม่ควรใช้พานพุ่มที่มียอดเป็นฉัตร เนื่องจากฉัตร เป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องอิสริยยศของสถาบันพระมหากษัตริย์

อนึ่ง สำหรับการวางพานพุ่มที่ใช้วางเป็นเครื่องสักการะ หากเป็นพานพุ่มที่มีผู้ ให้วางโดยหันผู้ไปในทิศทางที่ตั้งพระพุทธรูป พระบรมฉายาลักษณ์ พระฉายาลักษณ์ หรือสิ่งที่ผู้วางต้องการสักการะอันเป็นการแสดงความเคารพ

ข้อควรระวังในการจัดพานพุ่ม

การถวายพานพุ่มซึ่งใช้ฉัตร ๙ ชั้น ประดับเป็นยอดพานพุ่มนั้นเป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง เพราะฉัตร ๙ ชั้น เป็นเครื่องประกอบพระบรมชัตติยราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์ จึงไม่เป็นการบังควรอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้เป็นยอดพุ่มตามที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนี้

ยอดของพุ่มต้องเป็นวัสดุเช่นเดียวกันกับที่ใช้ทำเป็นตัวพุ่มแล้วต่อขึ้นเป็นยอด ซึ่งแต่เดิมนั้นใช้ดอกไม้สดประดิษฐ์เป็นพุ่ม แต่ปัจจุบันใช้วัสดุที่นอกเหนือจากดอกไม้สดประดิษฐ์เป็นพุ่มแทน

การแต่งกาย

ข้าราชการ การแต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ประดับแพรแถบย่อของเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญราชอิสริยาภรณ์

พลเรือน การแต่งกายชุดสุภาพหรือสากล

การถวายความเคารพ

ข้าราชการ ถวายความเคารพ โดยท้าววันทยาหัตถ์ (สวมหมวก) กรณีไม่สวมหมวก สุภาพบุรุษ ทำโค้งคำนับ สุภาพสตรี ทำถอนสายบัว

พลเรือน สุภาพบุรุษ ทำโค้งคำนับ สุภาพสตรี ถอนสายบัว

แนวทางปฏิบัติการถวายเครื่องราชสักการะ (วางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน)

แนวทางปฏิบัติ

๑. การวางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน และเปิดกรวยกระทงดอกไม้ เพื่อถวายราชสักการะที่โต๊ะหมู่บูชาหน้าพระบรมรูป พระบรมฉายาลักษณ์ พระรูปหรือพระฉายาลักษณ์ ตามธรรมเนียมให้ถือปฏิบัติดังนี้

๑.๑ การจัดวางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน ซึ่งประกอบเป็นเครื่องสักการะในกรณีจัดวางแทนหรือโต๊ะหมู่บูชาเพื่อประดิษฐานพระบรมรูป พระบรมฉายาลักษณ์ พระรูปหรือพระฉายาลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการจัดวางในลักษณะถาวรหรือจัดวางในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นโอกาสมหามงคลต่าง ๆ จะวางพานพุ่มทองไว้ด้านขวาและพานพุ่มเงินไว้ด้านซ้ายของพระบรมรูป พระฉายาลักษณ์ พระรูป หรือพระฉายาลักษณ์

๑.๒ การวางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน ในการประกอบพิธีถวายราชสักการะ สามารถดำเนินการได้ ๒ แบบ

แบบที่ ๑ กรณีเป็นพระบรมรูปหรือพระรูปขนาดใหญ่ เช่นพระบรมราชานุสาวรีย์หรือพระราชานุสาวรีย์ และมีแท่นสำหรับวางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน ไว้ถาวร ให้จัดโต๊ะสำหรับวางพานพุ่มทอง พานพุ่มเงิน ๑ – ๒ ตัว ต่างหากวางไว้ตรงกลางพระบรมรูป และเมื่อเริ่มพิธีให้ประธานในพิธีวางพานพุ่มทองก่อนทางด้านขวาของผู้วาง และวางพานพุ่มเงินทางด้านซ้ายของผู้วางตามลำดับบนโต๊ะที่จัดเตรียมไว้ จากนั้น จึงเปิดกรวยกระทงดอกไม้เป็นลำดับถัดไป อนึ่ง หลังจากเสร็จสิ้นพิธีจึงให้เจ้าหน้าที่เชิญพานพุ่มทอง และพานพุ่มเงินจากโต๊ะไปวางไว้บนแท่นด้านขวาและด้านซ้ายของพระบรมรูปหรือพระรูป เช่นเดียวกับข้อ ๑.๑

แบบที่ ๒ กรณีเป็นการจัดโต๊ะหมู่ประดิษฐานพระบรมรูป พระบรมฉายาลักษณ์ พระรูปหรือพระฉายาลักษณ์เพียงชุดเดียว เมื่อเริ่มพิธีให้ประธานวางพานพุ่มทองไว้ด้านขวา (ด้านซ้ายของผู้วาง) และพานพุ่มเงินไว้ด้านซ้าย (ด้านขวาของผู้วาง) ของพระบรมรูป พระบรมฉายาลักษณ์ พระรูปหรือพระฉายาลักษณ์ ตามลำดับ โดยไม่ต้องดำเนินการตามแบบที่ ๑

๒. การถวายราชสักการะในรัฐพิธีและพิธีการเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เช่น การถวายราชสักการะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งกำหนดให้มีการวางพานพุ่มดอกไม้สด หรือวางพวงมาลา และจุดเทียนธูปถวายราชสักการะ นั้น ให้ถือปฏิบัติโดยวางพานพุ่มดอกไม้สดหรือพวงมาลาก่อน แล้วจึงจุดเทียนธูปถวายราชสักการะตามลำดับ (จุดเทียนก่อนธูป)

๓. กรณีที่การจัดวางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน หรือพานพุ่มดอกไม้สดไว้ก่อนพิธีการ และให้ประธานในพิธีเป็นผู้เปิดกระทงดอกไม้ หรือจุดเทียนธูปถวายราชสักการะเมื่อเริ่มพิธีนั้น สามารถกระทำได้ โดยหากเป็นพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน ให้ถือปฏิบัติตามข้อ ๑

ลำดับพิธีการ

๑. ลำดับการลงนามถวายพระพร ถ้าจะกำหนดจัดให้มีพิธีการวางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน ที่โต๊ะหมู่บูชาและการเปิดกรวยกระทงดอกไม้บนธูปเทียนแพ ให้วางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน ก่อนแล้วเปิดกรวยกระทงดอกไม้ธูปเทียนแพ ที่หน้าพระบรมฉายาลักษณ์ เสร็จแล้วถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์ เป็นเสร็จพิธีการ
๒. การจัดงานรัฐพิธี และพิธีการเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้วางพานพุ่มดอกไม้ที่โต๊ะหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์ แล้วจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย แล้วถวายความเคารพพระบรมราชานุสาวรีย์ แล้วจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย แล้วถวายความเคารพพระบรมราชานุสาวรีย์ เป็นเสร็จพิธีการ
๓. กรณีตามข้อ ๑ และข้อ ๒ หากผู้จัดวางพานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน หรือพานพุ่มดอกไม้สดไว้ที่โต๊ะหมู่บูชาก่อน เมื่อผู้เป็นประธานมาถึง ถวายความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์หรือพระบรมราชานุสาวรีย์ เปิดกรวยกระทงดอกไม้บนธูปเทียนแพ หรือจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย ตามแต่กรณี แล้วถวายความเคารพ เป็นเสร็จพิธีการ

พระบรมรูป - พระบรมฉายาลักษณ์

พานพุ่มเงิน

พานพุ่มทอง

ผู้ถวายเครื่องราชสักการะ

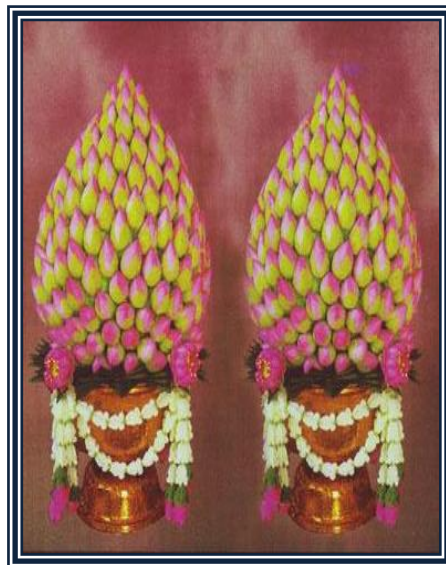
ผู้อัญเชิญพานพุ่มทอง

ผู้อัญเชิญพานพุ่มเงิน

พานพุ่มทอง – พานพุ่มเงิน

พานพุ่มดอกไม้

แหล่งที่มา : กระทรวงวัฒนธรรม หน่วยงานราชการ กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานราชการส่วนกลาง

ประเภทกระทรวงของไทย มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี
อื่น ๆ Wikipedia

Link : <https://www.m-culture.go.th/>